

УДК 811.163.41'373.45=111:641/642:[81'374.2'373.4
811.163.41'373.45=111:664.143:[004.738.5
<https://doi.org/10.18485/novorecje.2024.6.11.8>

Милица С. Божих Синчук*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)

КУЛИНАРСКА ЛЕКСИКА У РЕЧНИЦИМА НОВИХ РЕЧИ**

Новоречје, 2024, бр. 11

У раду ће бити представљена тематска група кулинарства у објављеним речницима нових речи: *Srpski rečnik novijih anglicizama*, *Речник нових речи у српском језику*, *Грађа за речник нових речи* (објављена у часопису *Новоречје*), као и лексика из рубрике *Нове речи* на сајту Филолошког друштва *Речи*. Посматрану лексику чине позајмљенице, највише из енглеског језика. Испитивали смо за које појаве и укусе у области кулинарства постоје нове речи у српском језику. Грађа је показала да је највише нових лексема за посластице. Такође, употреба интернета, брз начин живота и интересовања савременог човека условили су и појаву нове лексике у овој сфери.

Кључне речи: српски језик, неологизми, кулинарска лексика, интернет.

1. Уводне напомене

У раду ћемо посматрати ново стање лексике у тематској области кулинарства.¹⁹ Предмет овог рада јесте лексика која се односи на кулинарство, на припремање хране и све шта је са њом у вези. Значај изучавања овог лексичког слоја јесте у томе што је прехранивање основна људска потреба и битан је део свакодневног живота: „Будући да храна и припремање хране чине важан део човекове свакодневице, кулинарска терминологија, односећи се на једну од тематских целина фундаменталних за чо-

* milica.sincuk@isj.sanu.ac.rs ; ORCID: 0000-0001-9662-1968.

** Писање овог рада финансирало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору број 451-03-66/2024-03/ 200174, који је потписан са Институтом за српски језик САНУ.

¹⁹ У Р. САНУ *кулинарство* је 'припремање јела, куварска вештина, куварство'; а *кулинарски/кулинарни* дефинише се на следећи начин: 'који се односи на кулинаре и кулинарство', а *кулинар* као 'онај који се бави кулинарством, кувар' (11: 8).

века, представља значајан сегмент лексичког фонда српскога језика“ (Радоњић 2017: 1).

Испитивања кулинарске лексике разноврсна су и бројна: у савременом књижевном језику у докторској дисертацији *Кулинарска лексика у савременом српском књижевном језику* (Радоњић 2017), научним радовима попут *Категорије броја и бројивости у називима за јела у српском језику* (Томић 2014), затим у (етно)дијалекатским истраживањима: *Обредна пракса – речима о храни, На материјалу из српских говора Војводине* (Милорадовић 2014). Овај лексички слој анализиран је и у језику књижевности нпр. у раду: *Кулинарска лексика у роману Поп Ћира и поп Спира Стевана Сремца* (Петровачки–Недељков 2011).

Такође, кулинарска лексика је предмет истраживања и у области неологије. У раду Илиане Генев Пухалева (2021) испитиван је утицај енглеског језика на терминосистем у бугарском језику, односно истраживано је то како се глокализује бугарска кулинарска терминологија. У раду *Експресивност у називима хране и пића: анализа сливеница* (Томић–Даниловић Јеремић 2020) уочавано је на који начин творбени механизам (сливање) доприноси експресивности у називима хране и пића као маркетиншком потезу.²⁰

2. Извори за прикупљање грађе

Пошто нас интересује ново стање у језику на плану кулинарске лексике, као изворе смо одабрали следеће: *Српски речник новијих англицизама* (даље у тексту СРНА 2021), *Речник нових речи у српском језику 1* (даље у тексту РНРСЈ 1) и *Грађа за речник нових речи* (даље у тексту Грађа 1–7) публикована у часопису *Новоречје* 1–7,²¹ нове речи објављене на сајту Филолошког друштва *Речи у рубрици Нове речи* (даље у тексту ФДР). У питању је нова лексика која се у српском језику појавила у задњих двадесет и пет година.²²

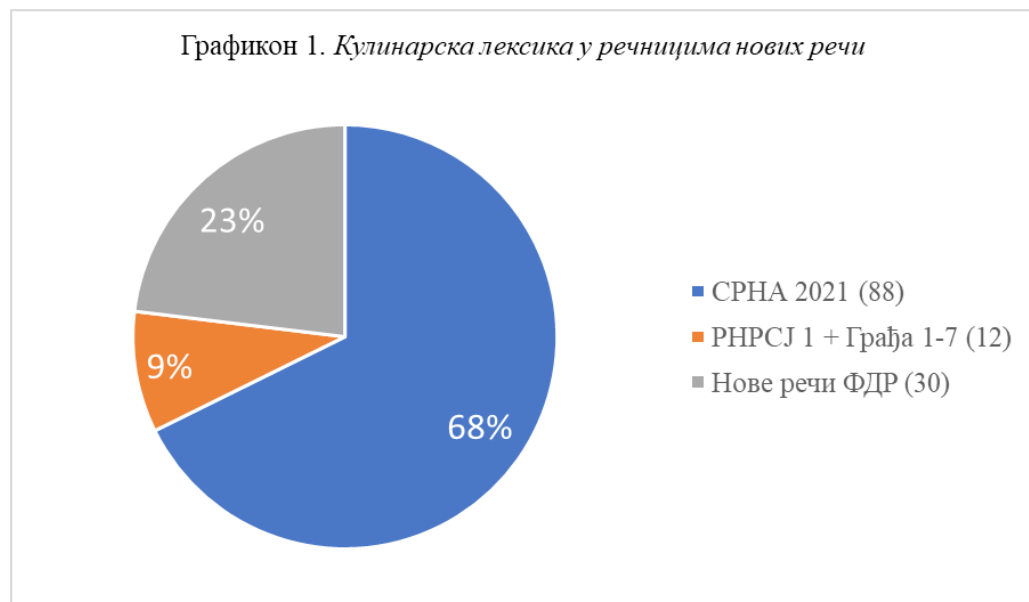
²⁰ О стању у савременом књижевном језику на материјалу *Речника српскога језика*, затим о лексички у кулинарским приручницима, и употреби посматраног лексичког слоја на интернету (в. Радоњић 2017: 175–191).

²¹ Напомињемо да није узимано у обзир оно што је објављено у РНРСЈ 1.

²² Аутори СРНА истичу да је грађа за тај речник сакупљана у периоду између 2018. и 2020. године, а да мањи део, тачније петину, чине англицизми преузети из речника претходника *Do you speak anglosrpski? Rečnik novijih anglicizama (2001)* (СРНА 2021: 10/11); Аутори рубрике *Нове речи* ФДР истичу да је временски критеријум селекције двадесет и пет година (<https://www.reci.org.rs/2024/09/16/nr-septembar-2024/> приступљено 24. октобра 2024). *Грађа за речник нових речи* такође је прикупљана у истом временском распону (в. Грађа 1: 13).

Укупно је забележено 120 лексема: англицизми из СРНА 2021 (88), РНРСЈ 1 + Грађа 1–7 (12), нове речи на сајту ФДР (30).

Графикон 1. Кулинарска лексика у речницима нових речи

Графикон показује заступљеност грађе према изворима, али и доминацију утицаја енглеског језика на новију кулинарску лексику, будући да је највећи број апелатива из речника англицизама. Позајмљивање лексике страног порекла у области кулинарства је већ примећена појава у српском језику (в. Радоњић 2017: 8). Остали језици из којих је посматрана лексика ушла у српски језик су француски (нпр. *ганаиш/ганаж, маренг*), италијански (нпр. *ћабата/ћебата*), шпански (нпр. *наћос, ћурос, таљателе*).

3. Новија кулинарска лексика

Покушаћемо да на основу семантичког критеријума, дефиниција лексема из речника и објављене грађе, опишемо прикупљени материјал и класификујемо га у групе.

3.1. Најбројнија тематска група јесу **посластице** са 27 забележених лексема. У питању су бројни колачи попут: *брауни* (енгл. brownie) – kolač kockastog oblika i tamnosmeđe boje čiji su glavni sastojci čokolada i orašasto voće (СРНА 2021: 107); *чизкејк* (енгл. cheesecake) – slatki kolač od kremastog sira s hrskavom podlogom i voćnim prelivom (СРНА 2021: 133); *фаџи* (енгл. fudge) – kuvana stvrdnuta poslastica u obliku kockica čiji su glavni sastojci šećer, kondenzovano mleko i maslac, najčešće s čokoladom (СРНА 2021: 186); *капкејк* (енгл. cupcake) – sitan kolač nalik mafinu, koji se peče u speci-

jalnim kalupima, preliwa kremom, puni filom i posluжуje u korpicama (CPHA 2021: 209); *кејкпоп* (енгл. cake pop) – okrugao kolačić s čokoladnim ili nekim drugim prelivom postavljen na врh štapića da bi ličio na lizalicu (CPHA 2021: 294), *понкејк*, *понс*, *понсућ* (CPHA 2021: 433); *мафин* (енгл. muffin) – manji okrugao kolač, sladak или слан, s kupolastim врhom, направљен од брашна, млека, јаја и масноће (CPHA 2021: 353); *сконс* (енгл. scone(s)) – незаслађен или мало заслађен kolačić од брашна, масти и млека, понекад s dodatim voćem (CPHA 2021: 512); *тарт* (енгл. tart) – пита, обично okrugla, која се састоји од печеног слоја теста и слоја свежег воћа, понекад prelivehog тећним pudingom (CPHA 2021: 579); *лава колач* / *лава кејк* (енгл. lava cake) – чоколадни колач од печеног теста са течним чоколадним пуњењем које исцури (попут лаве) када се колач начне: *Brza verzija čokoladnog lava kolača biće idealan način da se zasladite, a priprema traje svega pet minuta* (ona.telegraf.rs 18. април 2024.) (ФДР); *топер* (енгл. cake topper) – мали украс који се ставља или zabada u tortu (CPHA 2021: 590).

Забележели смо и слатка пецива као што су следећа: *ћурос* (мн. ћуроси) – врста дугуљастог танког пецива прженог на врелом уљу или масти уваљаног у цимет и шећер које се обично једе тако што се умаче у растопљену чоколаду: *Zasladite se ćurosima, štapićima koji podsećaju na tulumbe, samo su duži i uži, i umaću se u čokoladu* (ФДР); *крафин* – врста слатког пецива од лиснатог теста које има особине и кроасана и мафина (Грађа 2: 85), *Neodoljivi spoj kroasana i mafina, krafina, pretili da s trona skine popularni kronat* (stvarukusa.mondo.rs 28. март 2015.) (ФДР), *круфин* (Грађа 2: 90); *кроасан-крофна* – врста слатког пецива од лиснатог теста у облику крофне пуњеног кремом, које је 2013. године почео да прави њујоршки посластичар Доминик Ансел (Грађа 2: 86); *кро-крофна*, *кронат* (Грађа 2: 87), *кронатс* (Грађа 2: 88), *кронут* (Грађа 2: 89).

Под тематском групом посластица издвојили смо и називе за различите смесе, преливе, глазури: *меренг* / *маренг* (фр. meringue) – маса добијена мућењем беланца са шећером, одн. врста колача испечена од ове масе: *Mareng masa: Umutiti 4 belanca sa 250 g šećera i 1 kašikom soka od limuna* (nadlanu.com 8. јун 2024.) (ФДР); *ганаш* / *ганаж* (фр. ganache) – мешавина чоколаде и слатке павлаке која се користи као глазура или као надев: *Čokoladni ganaš je preliv za kolače i torte, a koriste ga skoro svi poslastičari* (stvarukusa.mondo.rs 25. август 2023.) (ФДР); *крамбл* (енгл. crumble) – 1. smesa 2. desert (CPHA 2021: 323); *кранч* (енгл. crunch) – smesa hrskava čokoladna i sl. sa lomljenim или mrvljenim komadićima обично kekса (CPHA 2021: 323); *фростинг* (енгл. frosting) – смеша од шећера, воде, беланца и маслаца која се користи као прелив за колаче (CPHA 2021: 222); *топинг* (енгл. topping) – preliv za pripremljeno slatko или slano jelo (CPHA 2021: 591).

3.2. Друга група јесу **називи за јела** са 17 лексема. У питању је слана храна која има неки степен термичке обраде:²³ *бекендекс* (енгл. bacon and eggs) – пржена јаја са сланином која се обично služe за doručak (CPHA 2021: 82); *хемендекс* (енгл. ham and eggs) – пржена јаја са шунком која се обично služe за doručak (CPHA 2021: 251);²⁴ *фишендчипс* (енгл. fish and chips) – јело које се састоји од парчади или штапића пржене bele морске рибе и помфрита (CPHA 2021: 203); *бургер* (енгл. burger) – sendvič с говеђом, рибљом или неком другом плјескавицом и различитим dodacima (CPHA 2021: 117); *хамбургер* (енгл. hamburger) – sendvič с говеђом плјескавицом и различитим dodacima (CPHA 2021: 246); *чизбургер* (енгл. cheeseburger) – hamburger с tankim listom topljenog sira (CPHA 2021: 133); *фишбургер* (енгл. fishburger) – hamburger од млевеног рибљег mesa (CPHA 2021: 203); *чипс* (енгл. chips) – tanki kolutovi krompira пржени на ulju (CPHA 2021: 131); *корнфлекс*²⁵ (енгл. cornflakes) – hrskave kukuruzne pahuljice које се обично једу с млеком (CPHA 2021: 321); *попкорн* (енгл. popcorn) – речена и распрснута зрна јестивог кукuruза (CPHA 2021: 433); *хотдог* (енгл. hot dog) – kifla с барином viršлом, обично са сенфом (CPHA 2021: 261); *наћос/наћоси* – мексичко предјело, чипс од тортиље преливен растопљеним сиром: *Da li ste nekad probali da napravite pravi pravcati naćos? Sad je vreme* (recepti.zena.blic.rs) (ФДР); *ланч-пакет* (енгл. lunch + срп. пакет) – пакет са сувом храном, нарочито sendvičима, која се једе на излету или putovanju (CPHA 2021: 339).

Забележили смо (популарне) врсте оброка: *анетајзер* (енгл. appetizer) – мања количина хране или пића који се узимају пре главног оброка ради отварања апетита (CPHA 2021: 58); *стартер* (енгл. starter) – јело (обично мање) које се служи као први део оброка, пре главног јела, предјело: *STARTERI Pohovana burata ... Hrskavi štapići ... Grilovani halumi sir* (brod-zeppelin.rs (у менију ресторана) 2023.) (ФДР); *снек* (енгл. snack) – lagani obrok који се једе између, пре или после главних оброка, често с ного или у журби (CPHA 2021: 526); *кетеринг* (енгл. catering) – услужно припремање, аранжирање и posluživanje хране и пића ван места прирпеме, обично на proslavama, skupovima и сл. (CPHA 2021: 296).

3.3. Малобројни су називи за **свеже намирнице**: *чери-парадајз / чери* (енгл. cherry tomato) – sitan okrugli crveni или narandžasti paradajz који расте у дугим густим grozdovima (CPHA 2021: 128) и **млечне производе**: *чедар* (енгл. cheddar) – најпознатији британски тврди sir, poreklom из Čedара у severozapadnoj Engleskoj, с ukusom од благог до оштрог и боје светложуте до тамније narandžасте (CPHA 2021: 126).

²³ Критеријум термичке обраде и остали критеријуми поделе (в. Радоњић 2017: 13).

²⁴ Лексема *хемендекс* је забележена у *Речнику српскога језика* (РСЈ 2007: 1459).

²⁵ О облицима: *чипс*, *корнфлекс*, *помфрит* (в. Томић 2014: 47).

Нешто више је забележено нових назива за **тестенине** и **производе од хлеба** (8): *нудле* (енгл. noodle) – testenina isečena u obliku tankih i dugih rezanaca koja se jede skuvana u supi ili čorbi (СРНА 2021: 392); *тост* (енгл. toast) – prepečena kriška hleba / vekna hleba isečena na kriške i pripremljena za ponovno rešenje (СРНА 2021: 592); *ћабата* / *ћебата* – широк и раван рупичасти хлеб с маслиновим уљем, пореклом из северне Италије (РНРСЈ 1: 236), *пануча* в. *ћабата* (Грађа 5: 140); *таљателе* – врста тестенине у облику дугих, равних, узаних и савијаних трака: *Talijatele se najpre definišu oblikom. U pitanju je trakasta testenina, koja se najčešće konzumira odnosno termički obrađuje kada je u svom svežem stanju, tek napravljena* (delikatesi.rs 11. нов. 2023.) (ФДР); *тортиља* – танак, округло, бесквасни хлеб припремљен од кукурузног или обичног брашна, печен на равној гвозденој плочи: *Naučite tiganj, zagrejte ga, pa sipajte umućena jaja i preko stavite tortilju* (021.rs) (ФДР); *стартер* (енгл. starter) – мешавина воде и брашна остављена да ферментише неколико дана да се направи квасац за тесто за хлеб: *Kako napraviti starter za hleb* (samsvojkunar.com (у наслову) 27. апр. 2020.) (ФДР); *пинса* (енгл. pinsa) – врста пице издуженог овалног облика, чије је тесто умешено од различитих врста брашна (пшеничног, пиринчаног, сојиног и др.) и дуже ферментише, због чега се лакше вари: *Pinsa se priprema od mešavine pšenice, soje i riže, od testa koje mnogi opisuju kao "lagano poput oblaka"* (poizz.rs 21. дец. 2020.) (ФДР).

3.4. Према начину припреме хране она може бити 'брза' и 'спора': *фастфуд* (енгл. fast food) – hrana koja se priprema i jede na brzinu, unutar ili van restorana u kojem se posluhuje (СРНА 2021: 192); *џанкфуд* (енгл. junk food) – hrana dobrog ukusa, bogata kalorijama, ali nezdrava i niske hranljive vrednosti (СРНА 2021: 163); *спора храна* (према енгл. slow food) – храна произведена и спремна на традиционалан начин, која се једе без журбе (РНРСЈ 1: 212).

У тежњи за здравим начином живота, човек одређује и одређени тип исхране: *макробиотика* (енгл. macrobiotics) – sistem ishrane pretežno žitarcima i sezonskim voćem i povrćem u cilju očuvanja zdravlja i sticanja kondicije (СРНА 2021: 355). Забележене су и изведенице: *макробиотички*, *макробиотичар*, *макробиотичарка*.

Новозабележени апарати за припремање, чување и послуживање хране јесу следећи: *декантер* (енгл. decanter) – dekorativna staklena boca sa staklenim zapašaćem u kojoj se drži i posluhuje vino ili neko žestoko alkoholno piće (СРНА 2021: 140); *грил* (енгл. grill) – naprava ili uređaj s metalnom rešetkom na kojoj se peče meso ili povrće (СРНА 2021: 237); *блендер* (engl. blender) – električni aparat za seckanje, sitnjenje i mešanje hrane, mikser (СРНА 2021: 94); *тостер* (СРНА 2021: 592); *слајсер*, *слајсерница* – salamoreznica, mesoreznica (СРНА 2021: 520).

А поступци за припремање, чување и послуживање хране су: *конзумирати* (енгл. consume) – *uzimati hranu ili piće* (СРНА 2021: 318); од речи *тост* изведен је и глагол *тостирати* (СРНА 2021: 592). Од лексеме *грил* забележене су и изведенице: *гриловати*, *грилован*, *гриловање* (СРНА 2021: 237). А од *бленд* (енгл. blend) – *proizvod nastao mešanjem različitih sastojaka ili sorti, mešavina, smesa* (СРНА 2021: 94), у српском језику постоје глаголске изведенице: *блендовати* / *блендирати* (енгл. blend) – *obraditi hranu pomoću blendera* (СРНА 2021: 94); *изблендати* / *изблендирати* – *pomešati ili izmešati različite sastojke u jednu celinu* (СРНА 2021: 280). У творбеном гнезду ове лексеме уочене су и придеви: *блендован* / *блендиран* и глаголске именице: *блендовање* / *блендирање* (СРНА 2021: 94). Лексема *слајс* (енгл. slice) која означава 'танји или мањи део одсечен или насечен од већег дела неког комада намирнице' (СРНА 2021: 519) има, између осталих, изведенице: *слајсовати*, *слајсован*, *слајсовање* (СРНА 2021: 519/520).

3.5. У грађи смо издвојили лексеме које означавају **напитке**: *ајс-кафа* (енгл. ice coffee) – *hladna crna kafa, obično zaslađena ili aromatizovana, poslužena s ledom* (СРНА 2021: 49); *ђус* (енгл. orange juice) – *gusti sok od pomorandže* (СРНА 2021: 169); *пимс*, (енгл. Pimm's) – *zaštićeno ime, alkoholno piće na bazi džina koje se služi s limunadom ili soda-vodom i nekoliko listića nane* (СРНА 2021: 423); *сајдеп* (енгл. cider) – *osvežavajući napitak od soka jabuke ili kruške s manjom količinom alkohola* (СРНА 2021: 489); *шот* (енгл. shot) – *manja količina žestokog alkoholnog pića, obično čašica* (СРНА 2021: 570); *смути* (енгл. smoothie) *kremast napitak od svežeg voća ili povrća s dodatkom vode, mleka, jogurta i sl.* (СРНА 2021: 525; РНРСЈ 1: 212); *милк-шејк* (енгл. milk shake) 'sladak hladan napitak od mleka, začina i sladoleda ulupanih u penastu masu' (СРНА 2021: 375); *лимуна* (лимун + нана) – *освежавајуће, обично заслађено безалкохолно пиће које се прави од лимуновог сока, нане и воде, лимунада са наном* (ФДР); *лубенада* (*лубеница* + *лимунада*) – *освежавајуће, обично заслађено безалкохолно пиће које се прави од лимуновог сока, лубенице и воде, лимунада са лубеницом*: *Lubenada i limunana su upravo to – limunada sa po jednim posebnim sastojkom, koji od klasičnog pića prave nešto egzotično, preukusno i još više osvežavajuće* (objektiv.rs 5. авг. 2022.) (ФДР); *малинада* (*малина* + *лимунада*) – *освежавајуће, обично заслађено безалкохолно пиће које се прави од лимуновог сока, малине и воде, лимунада са малинама*: *Kako se Novopazarci kafom i malinadom bore protiv vrućina?* (nova.rs у наслову 18. јул 2023.) (ФДР). У вези са напицима су и изведенице које се односе на особе: *кокаколичар* (енгл. CocaColalcoholic) – *osoba koja redovno pije koka-kolu, često u velikim količinama* (СРНА 2021: 307); *џринкер* (енгл. drinker) – *osoba koja preterano mnogo pije alkohol* (СРНА 2021: 160).

6. Модерна презентација рецепата, као својеврсних куvara, 'књига рецепата',²⁶ везана је за интернет и савремени начин живота, а то се осликава и на лексичком плану: *фуд-блог* (енгл. food blog) – блог о кувању, припремању хране: *Предузетница Тијана Миловановић покренула је свој фуд-блог „Markiza Living” као и истоимени Инстаграм налог на којем своју љубав према кувању дели са другима* (dnevnik.rs 7. јул 2024.) (ФДР); *гастроблог* – блог о кувању, припремању хране: *Gastro blogovi, lični vodiči kroz svet hrane, imaju sve više čitalaca* (luftika.rs 10. окт. 2016.) (ФДР); *гастроваодич* – књига са подацима и објашњењима о гастрономској понуди неког града, краја и сл.: *Znatno širi i sveobuhvatniji od popularnijeg Michellina, ovaj Gastro Vodič donosi aktuelan presek ugostiteljske scene u rasponu od manjih formata (Pop) do vodećih restorana, pokrivajući sve kulinar-ske žanrove* (delfi.rs) (ФДР); *гастромана* – колоквијално скуп података о гастрономској понуди неког географског подручја (града, регије, државе и сл.): *Gault & Millau, prestižni francuski vodič za gastronomiju, objavljen po treći put u Srbiji, pokazuje da postajemo relevantno mesto na svetskoj gastro mapi* (delfi.rs)) (ФДР); *гастропонуда* – јела, специјалитети који се нуде, послужују у неком ресторану, граду, крају и сл.: *Michelin guide za 2024. – najbolja gastro ponuda Beograda* (eleven11eleven.rs 22. феб. 2024.) (ФДР).

Са првим делом сложености *гастро*- забележене су лексеме којима се именују гране у области кулинарства/гастрономије, туризма: *гастротуризам* (енгл. gastrotourism) – врста туризма чија је сврха обилазак неког места да би се пробала локална храна и специјалитети: *Dobro je poznato da mnoge posetioce i turiste privlači gastro turizam* (blic.rs 23. мај 2022.) (ФДР); *гастрофестивал* – јавна приредба на којој се излажу и дегустирају различита локална јела и специјалитети, организују такмичења у кувању, спремању одређене хране и сл., са сврхом популарисања кулинарства одређеног места, краја: *Pored takmičarskog programa za posetioce gastro festiva-la organizovan je bogat kulturno-zabavni program kao i sajam starih i umetničkih zanata* (blic.rs 20. мај 2024.) (ФДР); *гасториндустрија* – индустријска грана која се бави производњом, припремањем и продајом укусне хране и пића: *Prednosti koje Srbija ima u gastro-industriji uključuju tradicionalne recepte, kvalitetne sirovine, relativno niske troškove proizvodnje i potencijal za izvoz* (biznis.rs 14. јул 2024.) (ФДР).

Лексеме којима се означавају особе а у вези су са поменутиим гранама су: *фуд-блогер* (енгл. food blogger) – особа која пише фуд-блог (објављује текстове и фотографије о храни, дели рецепте, пише критике ресторана и друге садржаје везане за храну) (ФДР; СРНА 2021: 222); *фуд-бло-*

²⁶ Лексема *кувар* има полисемантичку структуру – в. значење 2. под кувар (Р. СА-НУ 10: 747).

герка женска особа која пише фуд-блог (објављује текстове о храни и фотографије, дели рецепте, пише критике ресторана и друге садржаје везане за храну) (ФДР; СРНА 2021: 222); *гастроблогер* – особа која пише гастро-блог (објављује текстове и фотографије о храни, дели рецепте, пише критике ресторана и друге садржаје везане за храну): *ЗА СВЕ ЈЕ „КРИВА“ ПРАБАКА КОСАНА: Теча из Ниша је омиљени гастро блогер свим генерацијама* (novosti.rs 29. јан. 2023.) (ФДР); *гастроблогерка* – женска особа која пише гастроблог (објављује текстове и фотографије о храни, дели рецепте, пише критике ресторана и друге садржаје везане за храну): *Ana-Marija Bujić: Gastro blogerka dobitnica je prestižne Gourmand International nagrade* (injournal.rs 11. јун. 2015.) (ФДР); *гастротуриста* – туриста који обилази неко место да би пробао јела и специјалитете локалне домаће кухиње: *Izmir, koji Turci obično nazivaju „biserom Egeja“, istaknuta je turistička destinacija, kao i prelepi grad koji je raj za gastroturiste* (svetskiputnik.rs 24. јан. 2023.) (ФДР); *гастроексперт* – стручњак у области гастрономије, кулинарства: *Dr Veljko M. Mijušković, docent Ekonomskog fakulteta u Beogradu i gastro ekspert, kaže za Biznis.rs da gastro-industrija može biti i jeste značajna šansa za ekonomski razvoj Srbije* (biznis.rs 14. јул 2024.) (ФДР).

7. Неологизми према **добу дана** када се послужује храна или пиће: *хепиауер* (енгл. happy hour) – period u toku dana kada su u kafićima i prodavnicama snižene cene (СРНА 2021: 253); *коктелнајт* (енгл. cocktail + night) / *коктел-парти* (енгл. cocktail party) – ноћни пријем или журка, најчешће са музиком, на којој се служе коктели и закуска (СРНА 2021: 307).

Различитим типовима ресторана и кафића именује се **простор** у којем се послужују храна и пиће: *лоби-бар* (енгл. lobby bar) – bar na recepciji nekog hotela u kojem se mogu dobiti alkoholna i bezalkoholna pića (СРНА 2021: 347); *снек-бар* (енгл. snack-bar) – restoran u kojem se mogu dobiti lagani obroci (СРНА 2021: 526); *стритфуд* (енгл. street food) – hrana koja se priprema i prodaje na ulici iz pokretnih štandova i odmah jede na licu mesta (СРНА 2021: 555); *гастробар* – бар, локал у којем се поред пића послужује квалитетна храна и иновативна јела: *Ljubav prema hrani počinjemo sa našom preradom, a upotpunjujemo sa Gastro barom* (preradamesakodmarka.rs) (ФДР); *гастропаб / gastro pub* – бар, локал у којем се поред пића послужује квалитетна храна и иновативна јела: *Dobrodošli u gastro pub Fontana* (fontanapub.rs) (ФДР); *пинсерија* (према енгл. pinsa) – ресторан у којем се меси, пече и служи пинса: *U Cetinjskoj se otvorila prva pinserija u Srbiji* (vinoifino.rs 13. март 2021.) (ФДР).

8. У грађи су забележени и неки **придеви**, англицизми, који су на морфолошком плану непроменљиви: *флафи* (енгл. fluffy) – mek, lak, va-

zdušast (CPHA 2021: 206); *фри* (енгл. free) – који не садржи одређени, обично непожељни, састојак, без: gluten fri (CPHA 2021: 218); *хоуммејд* (енгл. home-made) – направљен код куће, у кућној радности или домаћинству, домаћи, кућни (CPHA 2021: 262); *инстант* / *инстантни* (енгл. instant) – који се брзо може припремити за јело и пиће, обично без кувана (CPHA 2021: 273); *криспи* (енгл. crispy) који има чврсту, суву и ломљиву кору или површину (CPHA 2021: 327); *органик* (енгл. organic) – који се тиче prehrambenih производа добијених без вештачких ђубрива, pesticida и других hemikalija (CPHA 2021: 403); *фуди* (енгл. foodie) – који се односи на храну, на припремање хране и уживање у финој, квалитетној храни: *Pobednik dobija foto aparat, blog na svom domenu, kurs fotografije – sve što je potrebno za kreiranje food bloga i vaše fudi priče* (palachinkablog.com 5. мај 2016.) (ФДР).

4. Закључне напомене

На мофолошком плану кулинарске лексике уочавамо да је највише именица (нпр. *чизкејк*, *бургер*, *лимонана* и др.), примећени су неки лексички спојеви (нпр.: *лава колач* / *лава кејк*, *спора храна*), а у много мањој мери јављају се глаголи (*тостирати*, *слајсовати*, *(из)блендирати* и сл.) и придеви (међу којима и непроменљиви: *флафи*, *фри*, *фуди*, *криспи* и сл.). Испитивану грађу највећим делом чине позајмљенице, и то нарочито позајмљенице из енглеског језика. Забележене су и малобројне лексеме из романских језика (шпанског, француског, италијанског).

Највећи број позајмљених лексема тиче се назива за посластице, за слатка јела. Међутим, нису само укуси утицали на структуру лексике кулинарства. Различите друштвене појаве и промене, попут интернета, нашле су одраза у (разговорном) језику. Тако, поред куvara (’књиге рецепата’), у задње време јављају се *фуд-блогови*, *гастроблогови*, односно *фуд-блогери* и *гастроблогери*. Брз начин живота условио је и начин исхране за шта у новијој кулинарској лексички постоје речи: *фастфуд*, *џанкфуд*, *стритфуд* и сл. Развој неких грана човекове делатности, попут туризма и угоститељства, условио је и појаву *гастротуризма*, а за именовање појмова из те области у језику постоји низ лексема које имају први сложенички део *гастро-* попут: *гастротуриста*, *гастромапа* и сл. За различита истраживања лексике посматране сфере преостаје, на пример, да се испита статус употребе ове лексике у савременом књижевном језику, будући да за неке од лексема постоје и домаће речи (нпр. *стартер*, *апетајзер* > *предјело*); а такође и темељније истраживање творбене структуре овог лексикона и сл..

Дакле, на плану кулинарске лексике, одражава се савремени начин живота човека, означавају се нове појаве и појмови, рецепти, интересовања и укуси.

ИЗВОРИ

- СРНА 2021: Prčić, Tvrtko, Dražić, Jamina, Milić, Mira. Srpski rečnik novijih anglicizama. Novi Sad: Filozofski fakultet.
- РНРСЈ 1: Оташевић, Ђорђе, Николић, Марина, Ђорђевић, Весна. *Речник нових речи у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ, 2022.
- Грађа 1–7: Оташевић и др. Грађа за речник нових речи. *Новоречје* 1–7, 2019–2022. [<https://www.reci.org.rs/casopis-novorecje-po-brojevima/>] приступљено 24.10.2024.
- ФДР: рубрика *Нове речи* на сајту Филолошког друштва *Речи*. [<https://www.reci.org.rs/category/nove-reci/>] приступљено 24.10.2024.

ЛИТЕРАТУРА

- Генев Пухалева, Илиана 2021. Как се „глокализира“ бългaрската кулинарна терминологија?. *Новоречје* 5. Београд: Алма – Пројекат Растко. 97–102.
- Милорадовић, Софија 2014. Етнодијалектолошки приступ култури исхране кроз обредну праксу. У *Обредна пракса – речима о храни, на материјалу из српских говора Војводине*. Нови Сад: Матица српска. 25–47.
- Петровачки, Љиљана, Љиљана Недељков, 2011. Кулинарска лексика у роману Поп Ћира и поп Спира Стевана Сремца. *Годишњак Филозофског факултета у Новом Саду* 36/1. Нови Сад: Филозофски факултет. 81–90.
- Радоњић, Данијела 2017. *Кулинарска лексика у савременом српском књижевном језику*. Београд: Филолошки факултет. [докторска дисертација]
- Р. САНУ 1–21: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*. Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик САНУ, 1959–.
- РСЈ 2007: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Томић, Бојана 2014. Категорије броја и бројивости у називима за јела у српском језику. *Наш језик* XLV (3–4). Београд: Институт за српски језик САНУ. 39–49.
- Томић, Горица, Јелена Даниловић Јеремић 2020. Експресивност у називима хране и пића: анализа сливеница, у: Милош Ковачевић, Јелена Петковић (ур.) *Српски језик, књижевност, уметност. Експресивност у српском језику* 1. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2020, 289–302.

Milica S. Božić Sincuk

Institute for the Serbian Language of the Serbian Academy of Sciences and Arts

CULINARY LEXICON IN DICTIONARTIES OF NEW WORDS

Summary

The paper will present the thematic group of cooking in the published dictionaries of new words: *Srpski rečnik novijih anglicizama* (SRNA), *Rečnik novih reči u srpskom jeziku* (*Dictionary of new words in the Serbian language*), *materials for a dictionary of new words* (published in the journal *Novorečje*), as well as the lexicon from the *New words* section on the website of the *Philological Society Words*. We examined for which phenomena and tastes in the culinary field there are new words in the Serbian language. It turned out that they are loanwords, mostly anglicisms. The material showed that the most new lexemes are for treats (sweets). Also, the use of the Internet, quick way of life and special interests and tastes of modern man, caused the emergence of neologisms.